

चित्र: ग्रीनोभा

तरकारी नर्सरी स्थापना र व्यवस्थापन प्रविधि

१. परिचय

तरकारी खेतीलाई बढी फाइदामुखी बनाउनका लागि सानो जमिनमा नर्सरी स्थापना गरी, बीउको मितव्ययिता अपनाइ, प्रतिकूल मौसममा पनि स्वस्थ तथा गुणस्तरीय बेर्ना उत्पादन गर्न सकिन्छ । तरकारी खेती दुई किसिमबाट गर्न सकिन्छ; खेत-बारीमा सोभै बीउ रोपेर तथा नर्सरीमा बेर्ना तयार गरी स्थायी स्थानमा सारेर । कुनै कुनै तरकारीका बीउहरू निकै साना हुने हुनाले तिनीहरूलाई सोभै तरकारी लगाउने मुख्य बारीमा रोप्नुभन्दा पहिला नर्सरी ब्याडमा उमारी, हुर्किएपछि मुख्य बारीमा सार्नु पर्दछ । खास गरी गोलभेंडा, भाण्टा, खुर्सानी, भेडेखुर्सानी, काउली, बन्दा, प्याज, रायो आदि तरकारीहरूलाई नर्सरीमा बेर्ना उत्पादन गरी सार्नु पर्दछ ।

२. नर्सरी गर्ने स्थानको छनौट

नर्सरीका लागि स्थानको छनौट गर्दा सूर्योदय भएदेखि नअस्ताउन्जेलसम्म पारिलो घाम लाग्ने, सिँचाइको सुबिधा, निकासको राम्रो व्यवस्था, बार बन्देज भएको र सम्भव भएसम्म घरदेखि नजिक सजिलै हेरचाह गर्न सकिने ठाउँ हुनुपर्दछ । नर्सरीको चौडाइ १ मिटर, लम्बाइ आवश्यकता अनुसार, उचाइ सिजन अनुसार १० देखि १५ से.मी हुनुपर्दछ ।

३. नर्सरी ब्याडको प्रकार

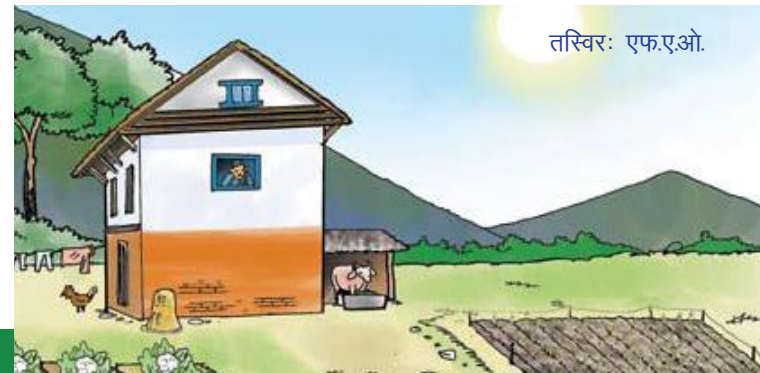
क. ड्याड उठाएको : यो तरिकाको नर्सरी वर्षायामका लागि उपयुक्त हुन्छ । यस्तो किसिमको ब्याड बनाई नर्सरी राख्दा पानीको राम्रो निकास हुने हुँदा स्वस्थ बिरुवा उत्पादन गर्न सहयोग गर्छ ।

ख. दबेको नर्सरी : यो तरिकाको नर्सरी हिउँदे वा सुख्खा यामको लागि चिस्यान बचाउनका लागि बनाइन्छ ।

ग. समथर नर्सरी : यो तरिकाको नर्सरी हिउँद र गर्मी मौसममा बनाइन्छ ।

४. ब्याडको तयारी

- » जमिन राम्रोसँग खनजोत गर्ने, डल्ला फुटाउने, भारपात, छेस्का र मसिना ढुङ्गा हटाउने, माटो मसिनो र बुरबुराउँदो बनाउनु पर्दछ ।
- » एक मिटर चौडा, आवश्यकता अनुसार लम्बाइ र करिव १० देखि १५ से.मि. उचाइ वा गहिराइको ब्याड बनाउने ।
- » प्रति १० वर्ग मिटरका लागि कम्तिमा ५० के.जी. राम्ररी पाकेको गोबरमल मिसाउने ।

तस्विर: एफ.ए.ओ.

लाईनमा बिउ रोप्दै, तस्विर: ऋषि राज वली, ली-बर्ड

५. बीउको मात्रा र रोपाईं

- » ब्याडलाई राम्रोसँग सम्प्याउने ।
- » पहिलो लाइनदेखि दोस्रो लाइन ४ अङ्गुल (८-१० से.मि.) हुने गरी लाइन बनाउने । ती लाइनहरूमा १ अङ्गुलको (२-३ से.मि.) फरकमा पर्ने गरी बीउ खसाल्ने ।
- » बीउलाई सरदर १ अङ्गुल गहिराइमा खसाल्ने । सानो दाना भएको बीउलाई केही माथि र ठूलो दाना भएको बीउलाई केही तल रोप्ने ।

६. नर्सरीको हेरचाह

- » बीउ उम्रेको र चिस्यान भए नभएको हेर्दै गर्ने र बीउ टुसाएको देख्ने बित्तिकै छापो हटाउने ।
- » आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गरेर पानी जम्न नदिने ।
- » जाडो याममा चिसोबाट र बर्षामा पानीबाट बचाउनका लागि खरको छाना बनाई छोप्नु पर्छ ।
- » बेर्ना सार्नुभन्दा ३/४ दिन अगाडि छानो पूरै हटाउने ।

७. बेर्ना उखेल्ने

- » बेर्ना उखेल्नुभन्दा कम्तीमा ३ घण्टा अगाडि नर्सरीमा जरासम्म भिज्ने गरी पानी हाल्ने ।
- » बेर्ना उखेल्दा माटो सहितको जरा भएको बेर्ना उखेल्ने ।
- » उखेलेको बेर्नालाई किस्ती वा नाङ्लोमा राखेर खेतमा लैजाने ।

८. बेर्ना सार्ने

- » बेर्नालाई घाम लागेको दिन बेलुकीपख वा बादल लागेको दिन जति बेला पनि सार्न सकिन्छ ।
- » बेर्ना सार्दा डाँठलाई नर्सरीमा भएकोभन्दा केहि माथिसम्म पुर्ने ।
- » रोपेपछि बेर्ना अड्याउन वरिपरिको माटोलाई थिच्ने ।
- » बेर्ना रोपेपछि वरिपरि छापो हालेर सिँचाइ दिने ।

९. नर्सरीमा लाग्ने प्रमुख रोगहरूको व्यवस्थापन

९.१ फेद कुहिने रोग

नर्सरीको प्रमुख समस्या भनेको फेद कुहिने रोग हो । बेर्नाको डाँठमा भिजेको जस्तो थोप्ला देखिन्छ र त्यहीँबाट कुहिन्छ ।

व्यवस्थापन

- » निर्मलीकरण गरिएको ब्याडमा बेर्ना उमार्ने र निर्मलीकरण गर्न नसकेमा खेतको माटो राखेर ब्याड बनाउने ।
- » ब्याडको उपचारका लागि ढिलो गरेर बल्ले जस्तै धानको डुँडाल्नु वा काठ चिरेको धूलोको बाक्लो सतह ब्याडमा बनाएर त्यसलाई ढकाएर तातो उपचार गर्ने ।
- » ट्राइकोडर्मा (बायोक्वुर एफ) २.५ के. जी. प्रति १०० के. जी. कम्पोस्टमा मिसाएर नर्सरीमा हाल्ने ।

९.२ जरा कुहिने रोग

जरा कुहिने रोग विशेष गरी नर्सरी राख्ने तरकारी बालीहरूमा देखा पर्दछ । नर्सरीमा बेर्ना उम्रने क्रममा माटोमा हुने ढुसीका कारण लाग्ने गर्दछ । यो रोग लागेका बेर्नाको डाँठ र जरा कुहिन थाल्छ र बेर्ना जमिनमा ढल्छ र मर्छ । बेर्ना बढी बाक्लो गरी रोप्ने, बढी आर्द्रता र बढी तापक्रम भएमा यो रोग सजिलै लाग्न सक्दछ ।

व्यवस्थापन

- » नर्सरी ब्याड राख्दा पानी नजम्ने खालको माटोको छनोट गर्ने र निकासको राम्रो प्रबन्ध गर्नुपर्ने ।
- » राम्रोसँग पाकेको प्राङ्गारिक मलको प्रयोग गर्ने ।
- » नर्सरीमा बाक्लो गरी बीउ नछर्ने ।
- » कमजोर र रोगी बेर्नाहरूलाई नर्सरीबाट हटाई हाल्ने ।

फेद कुहिने रोग (बाँया) जरा कुहिने रोग (दाँया), तस्विर: इन्टरनेट

यस नर्सरी स्थापना प्रविधि सम्बन्धी जानकारी रियलाईज (REALIZE) परियोजनाद्वारा तयार पारिएको हो।

थप जानकारीका लागि सम्पर्क

जैविक विविधता, अनुसन्धान तथा विकासका लागि स्थानीय पहल (ली-बर्ड)

प्रधान कार्यालय : पो.ब.नं. ३२४, कास्की, फोन : ०६१-५०६८३४, ५८५३५७ | इमेल: info@libird.org
कार्यक्रम समन्वय कार्यालय : सानेपा, ललितपुर फोन : ०१-५४४०३३० | वेब : www.libird.org

तयारकर्ता : ऋषि राज वली र नर्तम बहादुर बोगटी, ली-बर्ड । डिजाइन तथा लेआउट : हेम जि.सी, ली-बर्ड